

УДК 372.461.2

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/39-2-36>

Ольга ЛІТОВЧЕНКО,
orcid.org/0000-0002-6738-6839
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології
Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського
(Одеса, Україна) olgalitovch@i.ua

ФОРМУВАННЯ ДІАЛОГІЧНИХ УМІНЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність проблеми формування діалогічних умінь у старших дошкільників зумовлена перш за все соціальною значущістю і роллю у формуванні особистості. Саме в діалогічному вмінні старших дошкільників реалізується основна (комунікативна) функція мови.

Для успішного освоєння програми навчання в школі у випускника дитячого садочка повинні бути сформовані вміння зв'язано висловлювати свої думки, будувати діалог і складати невелику розповідь на певну тему. Але щоб цього навчити, необхідно розвивати інші сторони мови: розширювати словниковий запас, виховувати звукову культуру мовлення і формувати граматичний лад.

Розширення життєвого досвіду та спілкування з дорослими є наслідком поступового зростання складу мови дитини. Такі інтелектуальні операції, як порівняння, узагальнення, класифікація, у міру розвитку лексико-граматичної будови мови стають явними.

Одним з основних завдань мовленнєвого розвитку дошкільників є пізнання діалогічного мовлення, а отже, набуття необхідних діалогічних умінь. Необхідно зазначити, що успішне розв'язання цього завдання залежить насамперед від певних умов, наприклад мовного середовища, соціального оточення, сімейного благополуччя, індивідуальних особливостей особистості та пізнавальної активності. Усі умови необхідно приймати під час цілеспрямованого мовного виховання. За певних умов виховання до завершення дошкільного віку дитина починає не тільки користуватися мовою, а й усвідомлювати її будову, що має велике значення для подальшого оволодіння грамотою.

За результатами проведеної діагностики було розроблено комплекс заходів із використанням ігор, оскільки процес формування діалогічних умінь дітей відбувається в застосуванні спеціальних ігор, під час яких розв'язуються певні завдання, наприклад: уміння ставити питання, різні за змістом; вміння дотримуватися теми розмови; вміння користуватися засобами мовного етикету тощо.

Ключові слова: дошкільник, діалогічні вміння, мовлення.

Olga LITOVCHENKO,
orcid.org/0000-0002-6738-6839
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Family and Special Pedagogy and Psychology
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
(Odesa, Ukraine) olgalitovch@i.ua

FORMATION OF DIALOGUE SKILLS IN CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE

The urgency of the problem of forming dialogic skills in older preschoolers is due primarily to the social significance and role in the formation of personality. It is in the dialogic ability of older preschoolers that the main (communicative) function of language is realized.

In order to successfully master the school curriculum, a kindergarten graduate must have the ability to express his or her thoughts in a coherent way, build a dialogue, and compose a short story on a specific topic. But to teach this, it is necessary to develop other aspects of language: to expand vocabulary, to cultivate the sound culture of speech and to form a grammatical system.

The expansion of life experience and communication with adults is a consequence of the gradual growth of the child's language. Such intellectual operations as comparison, generalization, classification, as the lexical and grammatical structure of the language becomes apparent.

One of the main tasks of speech development of preschoolers is the knowledge of dialogic speech, and hence the acquisition of the necessary dialogic skills. It should be noted that the successful solution of this problem depends

primarily on certain conditions, such as language environment, social environment, family well-being, individual personality and cognitive activity. All conditions must be accepted in the course of purposeful language education. Under certain conditions of upbringing, by the end of preschool age, the child begins not only to use the language, but also to understand its structure, which is important for further literacy.

Based on the results of the diagnostics, a set of measures using games was developed. Since the process of forming children's dialogic skills occurs in the use of special games during which certain tasks are solved, for example: the ability to ask questions that are different in content; ability to adhere to the topic of conversation; ability to use language etiquette, etc.

Key words: preschooler, dialogic skills, speech.

Постановка проблеми. Сучасні дошкільнята відчувають потребу в спілкуванні. Тому важливу роль відіграє такий метод, як дискусія або колективний діалог, що передбачає рівноправність партнерів, що беруть участь у ньому. Поступово діалог набуває форми розгорнутого спілкування між суб'єктами педагогічного процесу. Запорукою успішного розвитку дітей є правильна організація спільної діяльності, яка будується на взаємній повазі та довірі, на співробітництві педагога і вихованців.

Значимість діалогу, як провідного засобу навчання, ще більше зростає. Однак часто організація діалогу залишається проблемою. Втілення ідей діалогу в педагогічну практику – справа дуже складна, і воно вимагає майстерного оволодіння кожною новою ситуацією по-новому.

Аналіз досліджень. Дослідження різних психологів, педагогів та лінгвістів створили передумови для комплексного підходу до розв'язання завдань діалогічного мовлення дошкільнят. Діалогічна мова є яскравим проявом комунікативної функції мови. На думку вчених-лінгвістів, діалог є первинною природною формою мовного спілкування.

К. Д. Ушинський розглядає діалогічну мову як процес безпосереднього мовного спілкування, що характеризується репліками двох або більше осіб, які змінюють по черзі одна одну.

Є. І. Тихеева визначає діалогічну мову як складний вид мовленнєвої діяльності, у якій кожна репліка має контекстний характер (Тихеева, 2001).

частина у діалозі вимагає складних умінь. А. Г. Арушанова виділяє такі вміння, які необхідні для участі в діалозі:

- уважно слухати і правильно розуміти думку, висловлену співрозмовником;
- формулювати власне судження у відповідь;
- правильно висловлювати його засобами мови;
- змінювати слідом за думками співрозмовника тему мовної взаємодії;
- підтримувати певний емоційний тон;
- слухати свою промову, вносити необхідні зміни та поправки (Арушанова, 2004:54).

Автори О. А. Бізікова та М. М. Алексеєва виділяють такі групи діалогічних умінь: мовні вміння (вміння вступати в спілкування, напри-

клад, вміння і знати, коли і як можна почати розмову зі знайомою та/або незнайомою людиною, зайнятою, яка розмовляє з іншими; вміння підтримувати і завершувати спілкування, наприклад, враховувати умови і ситуацію спілкування; слухати і чути співрозмовника; проявляти ініціативу в спілкуванні, перепитувати; доводити свою точку зору; висловлювати ставлення до предмета розмови – порівнювати, висловлювати свою думку, наводити приклади, оцінювати, погоджуватися або заперечувати, питати, відповідати; висловлюватися логічно, зв'язано; вміння говорити виразно в нормальному темпі, користуватися інтонацією діалогу (Бізікова, 2008:17)); вміння мовного етикету (звернення, знайомство, вітання, привернення уваги, запрошення, прохання, згода і відмова, вибачення, скарга, співчуття, несхвалення, привітання, подяка, прощання, тощо); вміння спілкуватися в парі, групі з 3–5 осіб, у колективі; вміння спілкуватися для планування спільних дій, досягнення результатів та їх обговорення, брати участь в обговоренні певної теми; немовні (невербальні) вміння, наприклад, доречне використання міміки, жестів.

Отже, актуальність теми дослідження дуже значима в сучасному освітньому контексті.

Мета статті – теоретично обґрунтувати й описати комплекс ігор із формування діалогічних умінь у дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Старший дошкільний вік займає особливе місце у розвитку дитини, в тому числі і психічному розвитку, оскільки починає формуватися ядро майбутньої особистості. Передусім, починає формуватися стійка структура мотивів; зароджуються нові соціальні потреби, наприклад, потреба в повазі і визнання дорослого, бажання здаватися «дорослим»; по-друге, потреба у визнанні однолітків, наприклад, у старших дошкільнят проявляється інтерес до таких форм діяльності, як існування в колективі, але з іншого боку – перебування в грі та інших видах діяльності бути основним, тобто першим; так само з'являється потреба діяти у відповідності з певними правилами і т.д.); по-третє, виникає інший вид мотивації – основа довольної поведінки; дитина засвоює певну систему соці-

альних цінностей; моральних норм і правил поведінки в суспільстві, у деяких ситуаціях вона вже може стримувати свої безпосередні бажання й чинити не так, як хочеться в певний момент, а так як «треба», наприклад, хочеться гуляти, але мати наполягає сходити в магазин; не бажає заправляти ліжко, але це входить в обов'язки дитини по дому, отже, необхідно це робити) (Затуліна, 2013:103).

У цьому віці у дітей менше проявляється наївність та безпосередність. Відбувається це тому, що відчувається розподіл у свідомості дитини її внутрішньої та зовнішньої сторони буття (Арушанова, 2004: 146).

У структуру розумової діяльності у дітей старшого дошкільного віку входять такі компоненти:

- по-перше, мотиваційний компонент, проявляється в різних видах активності;
- по-друге, регуляційний компонент, виділяється в умінні планувати, програмувати і контролювати психічну діяльність;
- по-третє, операційний компонент, цей компонент встановлює наявність сформованих операцій, таких як аналіз та синтез.

Формування мислення демонструє позитивну роль на розвиток смислової сторони мовленнєвої діяльності дошкільника.

З'ясовуючи особливості формування уваги дітей старшого дошкільного віку, треба зауважити, що зміни стосуються всіх її властивостей: по-перше, обсяг (здатність одночасно зосереджуватися на сприйнятті 3–4 об'єктів); по-друге, розподіл (у зв'язку з автоматизацією дитини); по-третє, стійкість (здатність утримувати увагу на одному об'єкті 10–15 хвилин).

Зазначимо, що довільна увага старшого дошкільника пов'язана з розвитком усіх сторін мовної діяльності, перш за все з розумінням значення майбутньої діяльності, а також з усвідомленням її мети, появою довільної поведінки.

Старший дошкільний вік є часом швидкого формування процесів пізнавальної діяльності.

В емоційному розвитку дітей старшого дошкільного віку, основне значення займають емоції, розвиток емоційно-особистісної сфери.

Діти старшого дошкільного віку навчилися сприймати емоційні стани інших, також можуть співпереживати та відповідати відповідними почуттями. Дошкільнята природно проявляють свої почуття, їх настрій залежить від певної ситуації, а прояв емоції з легкістю можна впізнати по міміці, відношенню і чіткості.

Розширення життєвого досвіду, ускладнення діяльності та спілкування з дорослими, є наслідком поступового зростання складу мови дитини.

Такі інтелектуальні операції, як порівняння, узагальнення, класифікація, у міру розвитку лексико-граматичної будови мови стають явними. Таким чином, в старшому дошкільному віці складаються три функції мови, які мають важливе значення у формуванні інтелекту:

– Перша функція, це комунікативна, яка впливає на інтелектуальний та емоційний розвиток дітей. В результаті спілкування дитина засвоює нові поняття.

– Друга функція, пізнавальна, визначає роль у розвитку сприйняття, надаючи сенсорним функціям пошуковий характер, в розвитку вербальної пам'яті, що важливо для формування узагальненого мислення.

– Третя функція, регулююча. Становлення цієї функції мови пов'язане з розвитком можливостей планування інтелектуальної діяльності (Горшкова, 2006:76).

Отже, за певних умов виховання, до завершення дошкільного віку дитина починає не тільки користуватися мовою, але й усвідомлювати її будову, що має важливе значення для подальшого оволодіння грамотою.

Педагогу необхідно прагнути, щоб будь-яка дитина без проблем і з легкістю входила у діалог з дорослими та дітьми. Зокрема, необхідно тренувати в дітей навик висловлювати словами власні звернення, реагувати словами на питання дорослих. Також рішучіше і з бажанням входити в спілкування з оточуючими дітьми, які з раннього віку виховувалися в дитячій організації. Цьому, головню, сприяють зустрічі й розмови вихователя з дітьми до переведення їх в наступну вікову групу. Однак і в цьому випадку вихователю необхідно пролонгувати, розвивати і упорядковувати мовну дієвість дітей.

Необхідно зауважити, що у своїй діяльності з дітьми середнього дошкільного віку, вихователь в більшій мірі відводить час на якість подачі відповідей дітей; він виробляє навик відповідати не тільки коротко, але й в поширеній формі, не відходячи від суті питання.

Зокрема, потрібно сформувати у дітей навички зібрано брати участь у бесіді в безпосередньо організованій діяльності, наприклад, відповідати саме в тому випадку, якщо просить педагог, дослуховувати міркування інших дітей до кінця.

Завдання та зміст навчання розвитку у дітей діалогічного мовлення дозволяє визначити знання специфіки та її особливостей у формуванні діалогічних умінь. Вчити дітей старшої вікової групи використовувати діалог як засіб спілкування є головною метою формування діалогічних умінь.

Величезну кількість методів таких авторів, як А. М. Богуш, В. В. Гербова, Є. І. Тихеева, О. І. Соловійова та інших, можна використовувати під час навчання.

Діагностика сформованості діалогічних умінь у дітей старшого дошкільного віку проводилася на базі закладу дошкільної освіти «Дитячий садочок «Сонечко» в місті Одеса. У дослідній роботі взяли участь 17 дітей старшої групи. Це діти без відхилень у розвитку.

Для вивчення сформованості діалогічних умінь у дітей нами були проаналізовані та узагальнені методики, складено матеріал для діагностики відповідно до поставленої мети.

Усі діагностичні завдання пропонувалися дітям у формі гри.

Завдання 1. «Угадай, який предмет загадали» (Лебедева, 2014:41).

Мета – виявити вміння ставити запитання різні за змістом.

Матеріал: шість-сім різних за призначенням предметів; картки з символами всіх питань.

Методика проведення. Вихователь повідомляє назву гри: Сьогодні ми будемо грати у гру «Вгадай, який предмет загадали». Я загадаю будь-який з предметів, що лежать на столі. Щоб вгадати, що це за предмет, потрібно задавати про нього питання, а я буду відповідати. Не можна ставити питання «Що це таке?» або «Що це?» і не можна питати: «Це машинка?», «Це совочок?» Такі питання не зараховуються і на такі питання я не буду відповідати. Ставити запитання допоможуть картки.

Треба заохочувати питання продуктивного типу, спрямовані на з'ясування будь-яких властивостей, ознак, призначення тощо («Якого кольору предмет?», «Де він стоїть?»).

Завдання 2. «Добре-погано» (Лебедева, 2014:65).

Мета: виявити вміння дотримуватися теми розмови.

Методика проведення. Для проведення гри вибирається об'єкт, який не викликає у дитини стійких асоціацій, позитивних або негативних емоцій (олівець, настільна лампа, шафа, книга). Дитині необхідно назвати, що в пропонуваному об'єкті добре, що погано, що подобається, що не подобається.

У другому варіанті гри об'єкт обговорення може викликати стійкі негативні (ліки, уколи) або позитивні (лялька, свято) асоціації. У цьому випадку діалог будується так само, тільки завдання дорослого – допомогти побачити іншу, добру чи погану, сторону об'єкта.

Завдання 3. «Секрет у скриньці» (Лебедева, 2014:83).

Мета: вміння користуватися засобами мовного етикету.

Методика проведення. Вихователь повідомляє, що у ляльки Тані в скриньці щось заховано. Якщо Таню попросити ввічливо, то вона покаже свій секрет. Від імені Тані вихователь намагається спонукати дітей вживати різні варіанти вираження прохання («Якщо можна, покажи, що в тебе у скриньці», «Будь добра ...», «Покажи, будь ласка ...», «Ти можеш показати?», тощо).

Ми виділили такі показники ступеня сформованості діалогічних умінь дітей старшого дошкільного віку: уміння ставити запитання, різні за змістом; вміння дотримуватися теми розмови; вміння користуватися засобами мовного етикету.

Також ми виділили три рівні прояву зазначених показників: оптимальний (о), достатній (д) і критичний (к).

Оптимальний рівень: у мові дитини присутні питання ділового, пізнавального та соціально-особистісного змісту, у тому числі, дитина не йде від теми розмови, відповідає охоче, комунікативно, доцільно, дитина у своїй промові використовує форми мовного етикету, а також використовує їх персонально і мотивовано, доброзичливим тоном.

Достатній рівень: у мові дитини простежується наявність питань ділового та пізнавального характеру, зрідка використовуються питання соціально-особистісного характеру, дитина підтримує тему розмови, але зрідка уникає відповіді на питання, дитина використовує в мові поодинокі форми мовного етикету, не завжди їх адресує і мотивує. Зрідка спостерігається недоброчлива інтонація у виразах.

Критичний рівень: дитина вкрай рідко задає питання, в основному питання одноманітні (з приводу діяльності), відповідає неохоче, може залишити без відповіді питання як дорослих, так і однолітків, відповіді не відрізняються вичерпаністю, майже не вдається до форм мовного етикету, рідко звертається по імені до дітей і на ім'я по батькові до вихователя, доброзичливість проявляє ситуативно, в основному переважає недоброчливість у спілкуванні.

На початку дослідної роботи, на підставі цих критеріїв, ми провели діагностичний зріз, результати якого представлені у таблиці 1. Частина показників фіксувалася під час гри та в бесіді, а частина в ході спостережень.

Аналізуючи подану таблицю, можна зробити висновки про те, що у більшості дітей після проведення діагностики був виявлений допустимий або

Дані діагностики ступеня сформованості діалогічних умінь у дітей дошкільного віку до формуючого етапу дослідження

№	Ім'я дитини	Вміння дитини задавати питання, що відрізняються за змістом	Вміння дитини дотримуватися теми розмови	Вміння дитини використовувати засоби мовного етикету	Загальний показник
1	Іван	к	к	к	к
2	Марійка	к	к	к	к
3	Юлія	о	д	д	д
4	Вікторія	к	к	к	к
5	Макар	д	д	д	д
6	Артем	д	к	к	к
7	Дмитро	о	о	о	о
8	Наталка	д	о	д	д
9	Олена	д	к	к	к
10	Сніжана	д	д	д	д
11	Сергій	к	к	к	к
12	Марк	д	о	д	д
13	Ілля	д	к	к	к
14	Євген	д	к	к	к
15	Ніколь	к	к	к	к
16	Катерина	к	к	к	к
17	Христина	к	к	к	к

критичний рівень певних показників. Оптимальний рівень прояву показників виявлено у 1 вихованця, у 5 вихованців – достатній рівень прояву показників, у 11 вихованців – критичний рівень прояву показників. Аналізуючи результати діагностики, можна зробити висновок про те, показник діалогічних умінь у дітей дошкільного віку сформований на критичному рівні (64,71% дітей від загальної кількості).

Більш наочно всі результати можна побачити на наведеній нижче діаграмі (рис. 1).

За підсумками можна сказати, що діти потребують допомоги педагога. Формування діалогічних умінь досягається тільки постійною роботою у потрібному напрямку. Або ж розвиток дитини

протікає в більш повільному темпі, тому від дій педагога залежить швидкість розвитку умінь.

Наступним етапом роботи став формуючий етап дослідження. Цей етап полягав у розробці та використанні комплексу ігор з формування діалогічних умінь у дітей старшого дошкільного віку.

З огляду на основні хиби ми підібрали ігри, під час яких розв'язувалися такі завдання:

- уміння ставити запитання різні за змістом;
- уміння дотримуватися теми розмови;
- уміння користуватися засобами мовного етикету.

Зміст навчання у старшому дошкільному віці ускладнюється в порівнянні з молодшим та середнім віком.

Комплекс підібрано з використанням ігрових технологій, оскільки ігри є провідним видом діяльності дошкільника та одним із важливих методів активного навчання дітей, який сприяє розвитку всіх пізнавальних процесів. Під впливом гри формуються складні види зорового, звукового аналізу та синтезу, сформованість яких є важливою передумовою повноцінного розвитку діалогічних умінь. У нашому дослідженні ігри сприяли не тільки формуванню діалогічних умінь, а й активізації та зба-

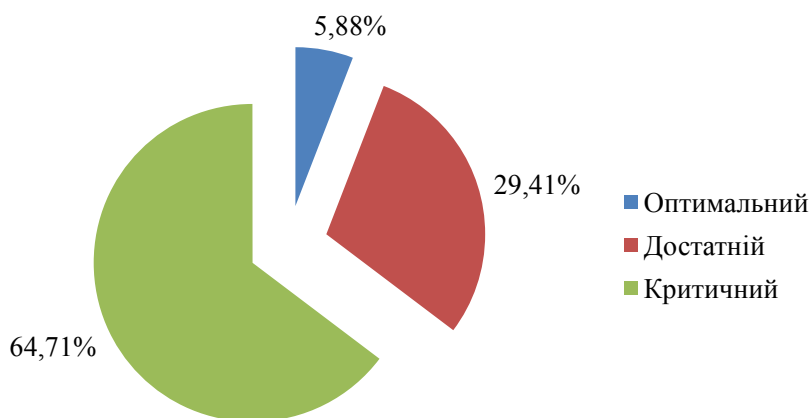

Рис. 1. Рівні сформованості діалогічних умінь у дітей старшого дошкільного віку до формуючого етапу дослідження

гаченню словникового запасу, розвитку активної пам'яті, мислення та уваги до слова.

Так само серед методів формування діалогічних умінь ми використовували розмову вихователя з дітьми, читання художньої літератури, різноманітні ігри. Ці методи використовувалися взаємопов'язано.

Під час підбору ігор ми спиралися на таких авторів: О. А. Бізікова, О. С. Ушакова, В. В. Гербова.

Комплекс ігор із формування діалогічних умінь у дітей старшого дошкільного віку представлено в таблиці 2.

Повсякденне життя, а головним чином, робота з дітьми, дає нам можливість непомітно, у природних умовах тренувати дітей щодо

вживання потрібних діалогічних форм. Наприклад, у безпосередньо освітній діяльності, під час зборів на прогулянку, під час прогулянки, в організації чергування по їдальні, під час вмивання та в інших видах діяльності, ми непомітно для дітей формували у них вміння ставити запитання, вміння користуватися засобами мовного етикету, вміння дотримуватися теми розмови. Таким чином, робота проходила в різних видах діяльності.

Після проведення формуючого етапу, ми провели повторний діагностичний зріз, результати якого представлені у таблиці 3. Частина показників фіксувалася під час гри та в бесіді, а частина в ході спостережень.

Таблиця 2

Комплексне планування ігор із формування діалогічних умінь дітей старшого дошкільного віку

№	Назва гри	Мета	Форма роботи
1	«Фанти»	формувати вміння дітей ставити питання і відповідати на них	– індивідуальна – групова (індивідуально-колективна) – фронтальна (з усією групою)
2	«Що в чудовому мішечку?»		
3	«Питання-відповідь»		
4	«Пошта»		
5	«Садівник»	формувати вміння дотримуватися теми розмови	
6	«Шуліка»	формувати вміння користуватися засобами мовного етикету	
7	«Помилка»		
8	«Так буває чи ні?»		
9	«Розмова по телефону з другом»		
10	«Довідкове бюро»		

Таблиця 3

Дані діагностики ступеня сформованості діалогічних умінь у дітей дошкільного віку після формуючого етапу дослідження

№	Ім'я дитини	Вміння дитини задавати питання, що відрізняються за змістом	Вміння дитини дотримуватися теми розмови	Вміння дитини використовувати засоби мовного етикету	Загальний показник
1	Іван	д	д	д	д
2	Марійка	д	д	д	д
3	Юлія	о	д	о	о
4	Вікторія	д	д	д	д
5	Макар	д	о	о	о
6	Артем	о	д	д	д
7	Дмитро	о	о	о	о
8	Наталка	о	о	о	о
9	Олена	д	о	д	д
10	Сніжана	о	д	о	о
11	Сергій	к	к	к	к
12	Марк	д	о	о	о
13	Ілля	д	д	к	д
14	Євген	д	д	д	д
15	Ніколь	к	к	к	к
16	Катерина	д	к	д	д
17	Христина	к	д	к	к

Аналізуючи подану таблицю, можна зробити висновки про те, що у більшості дітей після проведення формуючого етапу дослідження був виявлений допустимий (8 вихованців) або оптимальний (6 вихованців) рівень певних показників. Критичний рівень прояву показників виявлено у 3 дітей.

Аналізуючи результати діагностики, можна зробити висновок про те, показник діалогічних умінь у дітей дошкільного віку сформований на достатньому або оптимальному рівні (47,06% та 35,29 % відповідно).

Більш наочно всі результати можна побачити на наведеній нижче діаграмі (рис. 2).

Процес формування діалогічних умінь дітей відбувається в застосуванні спеціальних ігор, під час яких розв'язуються певні завдання, наприклад: уміння ставити питання різні за змістом; вміння дотримуватися теми розмови; вміння користуватися засобами мовного етикету та ін.

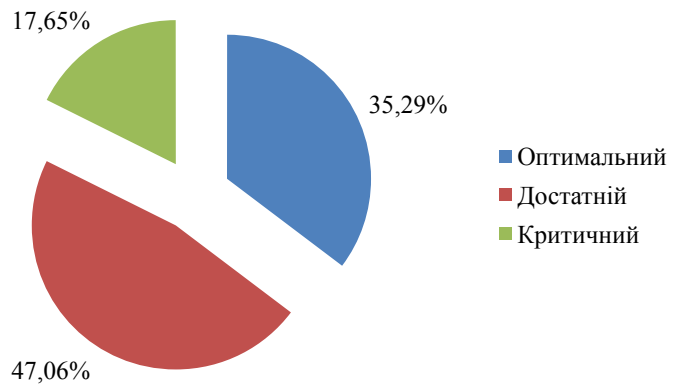
І, звичайно, велику роль відіграє предметно-просторове середовище, наприклад дидактичний матеріал, різні розвиваючі центри.

Матеріал для розв'язання завдань щодо формування діалогічних умінь треба підбирати правильно.

Знаючи завдання, методичні підходи та збагативши предметно-просторове середовище, ми формуємо діалогічні вміння дітей.

Висновки. Діалогічні вміння є особливо яскравим проявом комунікативної функції мови. Учені називають діалог первинною, природною та класичною формою мовного спілкування. Головною особливістю діалогу є чергування говоріння одного співрозмовника з прослуховуванням і подальшим говорінням іншого.

Розвиток діалогічних умінь відіграє провідну роль у процесі мовного розвитку дитини й посідає центральне місце в загальній системі роботи з розвитку мовлення в дитячому садку. Навчання діалогу можна розглядати і як мету, і як засіб практичного оволодіння мовою. Осво-

Рис. 2. Рівні сформованості діалогічних умінь у дітей старшого дошкільного віку після формуючого етапу дослідження

ення різних сторін мови є необхідною умовою розвитку діалогічних умінь, і в той же час розвиток діалогічних умінь сприяє самостійному використанню дитиною окремих слів та синтаксичних конструкцій.

Діалогічна мова вбирає в себе всі досягнення дитини в оволодінні рідною мовою, її звуковим ладом, словниковим складом, граматичним ладом.

Дітей старшого дошкільного віку слід вчити більш точно відповідати на поставлені запитання; вони повинні навчитися об'єднувати короткі відповіді своїх товаришів.

Навчання дітей вмінню вести діалог, брати участь у бесіді завжди поєднується з вихованням навичок культурної поведінки: уважно слухати того, хто говорить, не відволікатися, не перебивати співрозмовника.

Однак вихователям і батькам варто пам'ятати, що для дитини дошкільного віку першорядне значення має оволодіння діалогічними вміннями – необхідною умовою повноцінного соціального розвитку дитини.

За представленим матеріалом можна зробити висновок, що формування діалогічних умінь мовлення у дітей старшого дошкільного віку має важливе значення для подальшого мовного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арушанова А.Г. Речь и речевое общение детей 3-7 лет: методическое пособие для воспитателей детского сада. Москва. МОЗАИКА-СИНТЕЗ. 2004. 272 с.
2. Богуш А. М. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку: навчальний посібник. Київ. Видавничий Дім «Слово». 2003. 344 с.
3. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. Харків. Вид-во «Ранок». 2011. 176 с.
4. Бородич А.М. Методика развития речи детей. Москва. Просвещение.1981. 255 с.
5. Бизикова О.А. Развитие диалогической речи дошкольников в игре. Москва. Скрипторий. 2008. 136 с.
6. Выготский Л.С. Мышление и речь. Москва. Лабиринт. 1999. 352 с.
7. Горбунова Н. В. Ігрова діяльність як засіб розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2012. Вип. 31. С. 44-56.

8. Гордій Н., Корякіна І., Дмитренко А. Гра як засіб розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. Херсон. ХДУ. 2018. Вип. 82(3). С. 91-98.
9. Горшкова Е. Учите детей общаться. *Журнал дошкольное воспитание*. 2006. № 12. С. 91-93.
10. Затулина Г.Я. Развитие речи дошкольников: методическое пособие для воспитателей детского сада. Москва. ЦПО. 2013. 144 с.
11. Лебедева Л.В. Лексические темы по развитию речи детей дошкольного возраста (старший возраст): учебно-методическое пособие. [под ред. И.В. Козиной]. Москва. Центр педагогического образования. 2014. 144 с.
12. Логопедія: підручник [за ред. М. К. Шеремет]. Вид. 3-тє, перер. та доповн. Київ. Видавничий Дім «Слово». 2015. 776 с.
13. Тихеева Е.И. Развитие речи детей (раннего и дошкольного возраста): хрестоматия по теории и методике развития речи детей дошкольного возраста. Москва. Академия. 2001. С. 124-144.
14. Ушакова О.С. Методика развития речи детей дошкольного возраста: учеб.-метод. пособие для воспитателей дошкольных образовательных учреждений [О.С. Ушакова, Е.М. Струнина]. Москва. ВЛАДОС. 2004. 288 с.

REFERENCES

1. Arushanova A.G. Rech i rechevoe obschenie detey 3-7 let: metodicheskoe posobie dlya vospitateley detskogo sada. [Speech and speech communication of children 3-7 years: a methodical manual for kindergarten teachers]. Moskva. MOZAIKA-SINTEZ, 2004, 272 p. [in Russian].
2. Bogush A. M. Teoriya i metodyka rozvytku movlennya ditey rann'oho viku: navchal'nyy posibnyk. [Theory and methods of speech development of young children: a textbook]. Kyiv, Vidavnychiy DIm "Slovo", 2003. 344 p. [in Ukrainian].
3. Bogush A. M. Movlennevyi komponent doshkilnoyi osviti. [Speech component of preschool education]. Kharkiv. Vid-vo "Ranok", 2011, 176 p. [in Ukrainian].
4. Borodich A.M. Metodika razvitiya rechi detey. [Methodology for the development of children's speech]. Moskva. Prosveschenie. 1981. 255 p. [in Russian].
5. Bizikova O.A. Razvitie dialogicheskoy rechi doshkolnikov v igre. [The development of dialogical speech of preschoolers in the game]. Moskva. Skriptoriy. 2008. 136 p. [in Russian].
6. Vyigotskiy L.S. Myishlenie i rech. [Thinking and speaking]. Moskva. Labirint. 1999. 352 p. [in Russian].
7. Gorbunova N. V. Ibrova diyal'nist' yak zasib rozvytku zv'yaznoho movlennya starshykh doshkil'nykiv. [Play activities as a means of developing coherent speech in older preschoolers]. Teoriya ta metodika navchannya ta vihovannya. 2012. Nr. 31. pp. 44-56 [in Ukrainian].
8. Gordiy N., Koryakina I., Dmitrenko A. Hra yak zasib rozvytku komunikativnoyi kompetentnosti ditey doshkil'noho viku. [Play as a means of developing communicative competence of preschool children]. *Zbirnyk naukovykh prats' Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Pedagogichni nauky*. Kherson. KHDU, 2018, Nr 82(3). pp. 91-98 [in Ukrainian].
9. Gorshkova E. Uchite detey obschatsya. [Teach children to communicate]. *Zhurnal doshkolnoe vospitanie*. 2006, Nr 12, pp. 91-93 [in Russian].
10. Zatulina G.Ya. Razvitie rechi doshkolnikov: metodicheskoe posobie dlya vospitateley detskogo sada. [Speech development of preschoolers: a methodological guide for kindergarten teachers]. Moskva. TsPO. 2013. 144 p. [in Russian].
11. Lebedeva L.V. Leksicheskie temy po razvitiyu rechi detey doshkolnogo vozrasta (starshiy vozrast): uchebno-metodicheskoe posobie. (pod red. I.V. Kozinoy). [Lexical topics for the development of speech in preschool children (older age): teaching aid. (ed. I.V. Kozina)]. Moskva. Tsentr pedagogicheskogo obrazovaniya. 2014. 144 p. [in Russian].
12. Lohopediya: pidruchnyk (za red. M. K. Sheremet). [Speech therapy: a textbook (ed. MK Sheremet)]. Vyd. 3-tye, perer. ta dopovn. Kyiv. Vydavnychyy Dim "Slovo". 2015. 776 p. [in Ukrainian].
13. Tiheeva E.I. Razvitie rechi detey (rannego i doshkolnogo vozrasta): hrestomatiya po teorii i metodike razvitiya rechi detey doshkolnogo vozrasta. [Speech development of children (early and preschool age): a reader on the theory and methodology of speech development in preschool children]. Moskva. Akademiya. 2001. pp. 124-144 [in Russian].
14. Ushakova O.S. Metodika razvitiya rechi detey doshkolnogo vozrasta: ucheb.-metod. posobie dlya vospitateley doshkolnykh obrazovatelnykh uchrezhdeniy [Methodology for the development of speech in preschool children: study guide. manual for preschool educators]. Moskva. VLADOS. 2004. 288 p. [in Russian].